

פרוטוקול מס' 261
מישיבת ועדת הפנים ואיכות הסביבה
ביום ג', י"ג בשבט תשל"ז - 1.2.77, שעה 14.00

נ כ ח ר :

חברי הוועדה:

- י. ארידור - יו"ר
- א. אבוחצירא
- י. בארי
- א. ורדיגר
- ד. קורן

מוזמנים:

- שר הדתות ח.י. צדוק
- ח"כ י. רפאל
- ד. גלס - מנכ"ל משרד הדתות
- א. פרנקל - משרד הדתות

מזכיר הוועדה:

- י. ברזני

ר ש ס ה :

- א. אדלר

סדר-היום:

- דברי פרידה משר הדתות היוצא ח"כ
- י. רפאל, נדברי ברכה לשר הדתות
- הנכנס ח.י. צדוק.

היו"ר י. ארידור:
אני פותח את הישיבה, המוקדשת לדברי פרידה משר הדתות היוצא ד"ר י. רפאל, וקבלת פנים של הוועדה לשר הדתות הנכנס, מר צדוק.

א. ורדיגר:
כבר אמרתי במסיבה לשר הפנים היוצא שעל אף שאני מייצג מפלגה שאיננה בקואליציה הממשלתית, בכל זאת אנצ' חושב שהיהדות הדתית צריכה להיות מיוצגת בממשלה.

כמה סלים לשר הדתות היוצא. מאז נכנס ד"ר רפאל לתפקידו כשר הדתות הוא חולל מפנה גם במהות המשרד ובתדמיתו בציבור וגם למעשה. הציבור, ובייחוד הציבור הנוזק לשירותים הדתיים, הרגיש שחל שינוי במשרד הדתות, גם במינהל. אמנם, במפלגתו של השר הפורש היו כאלה שדיברו בגנותו, נגד העזרה שהגיש בפועל ללימוד התורה ולישיבות בא"י. אבל אלה הם דברים שבלעדיהם אין לנו קיום, ולזכותו של ד"ר רפאל ייאמר שהוא הגביר את העזרה למוסדות תורה ולפעמים גם הוציאם ממצוקתם.

אנחנו, כסיעה שדחפה קצת את עגלת ההתפתחות האחרונות, מצטערים יחד עם זה על שד"ר רפאל עזב את עבודתו באמצע, ועוד ידו נטויה. ואני מאחל לו הצלחה בתפקידו כחבר כנסת גם בעתיד.

לפני כשנתיים פרשה מפר"ל מן הממשלה, והשר צדוק נכנס אז לתפקידו כשר הדתות. התפרסם אז בשמי כאילו אני אמרתי לשר הדתות צדוק שמזה אלפיים שנה לא היה בישראל שר דתות כמוהו. זה היה אחרי תקופה מסויימת במשרד הדתות, והרגשנו שהשר צדוק מקבל את המשרד כפקדון ורוצה לכוון אותו אל פטים טובים יותר כלפי הציבור הדתי - ואינני רוצה להזכיר שמוח.

אני מניח ששר המשפטים והדתות מר צדוק אינו להוט להשאיר שר הדתות. אבל טוב שהפקדון הזה יהיה בידיים נאמנות, וידייו של השר צדוק הן ידיים נאמנות. אני מאחל לו הצלחה גם בתפקידו זה, ומקווה שבחקופה הזאת יוביל את המשרד ואת הנושאים שהוא מטפל בהם על מי מנוחות, לטובת מדינת ישראל.

ד. סורג:
השר יצחק רפאל נכנס בשעתו לתפקידו בתקופה קשה מאד, כולל הסכסוך בין הרבנים הראשיים וכו'. המשימה לפניו הייתה קשה. כחבר הוועדה אני יכול רק לומר שבכל המגעים שהיו לנו אתו היה שיתוף מלא והוגן; ניחנה לנו אינפורמציה מפורטת בכל הנושאים שדנו בהם. אין ספק שבתקופת כהונתו של השר רפאל צעד המשרד צעדים מהירים וחשובים קדימה.

נכון שהוא נבחרת תנה ושייר. הוא הקדיש מאמצים רבים לנושא של כשרות ארצית, אבל הנושא לא הגיע למימוש, וחבל. אני רוצה לאחל לו שיצליח בתפקידו להבא. ואם יהיה רצון מלפני הבוחרים ומלפני מרכיבי הקואליציות - הוא יחזור וימשיך בתפקיד זה שהיום הוא מוסר אותו לידיים נאמנות.

אני רחוק מלהחמיא לשר צדוק אם אגיד שבשעתו, כשהיה שר הדתות בפעם הקודמת, מילא את תפקידו על הצד הי יותר טוב. ואני משוכנע שאת התפקיד ימסור הוא מצדו לבא אחריו במצב טוב. כי בדרך כלל צריך להתקדם, ואסור לקפוא על השמרים. אני גם מקווה שהוא ימשיך במה שהחיל השר רפאל, בענין כשרות ארצית, ויטפל גם במחלוקת בענין הכביש ובית-הקברות העתיק בפקיעין - נושאים שועדת הפנים עסקה בהם ואשר תלויים למעשה בדחיפה אחרונה של שר הדתות. והיות והשר רפאל טיפל בכך אישית - ואני לציין את נושא הזה, ואני מקווה שהוא אכן יסתיים בקרוב והמאמצים לא יישארו ללא תוצאות.

ד. קורן:

אני מאחל לשניהם הצלחה, מפני שבהצלחתכם תלויה ההצלחה של המדינה בתחום זה של ענייני הדתות.

י. בארי:

לא הכרתי את מר רפאל אישית לפני היבחרי לכנסת. הכרתי אותו באופן אמצעי מתוך פרסומים, ומתוך רשמים שמסר לי המנחה יוסף סרלין. ואני מוכרח לומר שכאשר למדתי להכיר את מר רפאל - הרשמים שהעביר לי מר סרלין ז"ל היו נכונים. בהיותו שר מעולם לא התנשא מר רפאל מעל לחברי כנסת. הוא נחשב כאחד השרים היעילים בממשלה, שהעלה את הפרסטיג' של משרד הדתות. וכפי שנמסר במסדרונות - הוא נחשב כאיש חריף בעצרתיו ובחורות דעתו כפי שנמסרה בממשלה.

אני אישית אינני מן המאושרים מן הדרך שבה התפתחו העניינים בממשלה ובכנסת בחודשים האחרונים. אבל את הנעשה אין להשיב. ולשר צדוק הנכנס למשרד הדתות אני רוצה לומר: הממשלה הזאת נחשבת בעיני רבים לא כממשלה הטובה ביותר בתולדות ישראל, אם כי מבחינה אובייקטיבית חייבים לציין שהגורל קצת התאכזר אליה, משום שחלק ניכר מצרותיה אינם פרי מעשיה שלה אלא ירושת העבר, ולא רק של העבר הקרוב. אבל לזכותו של מר צדוק ייאמר שאם יש שרים טובים מאד בממשלה הזאת - אין ספק שהוא אחד מהם.

בקונסטלציה שנוצרה, שכאמור אינני מאושר ממנה, נראה לי שמר צדוק קיבל עליו את משרד הדתות כפקדון. אני משוכנע שינהל את המשרד בצורה הטובה ביותר, ואני מאחל הן לשר היוצא והן לשר הנכנס הצלחה בהמשך תפקידם בעתיד.

א. אבו חצירא:

על אף שברור שאינני מוחזק כאדם אובייקטיבי בנושא זה - הכל יודעים שאני חבר סיעתו של השר היוצא ולא יכולתי לדבר ראשון - בכל זאת, אחרי הדברים ששמעתי זה עתה אני מרשה לעצמי להוסיף כמה מלים.

אין זה סוד שלא התלהבנו, לא יזמנו וגם לא התכווננו ע"י הצבעתנו בכנסת לגרום למשבר ממשלתי ולפורד את הממשלה. אנחנו כמפלגה שהיתה שותפה בממשלה בייחד עם המערך תקופות כה ארוכות וקשות מצטערים על שהמערך הביא את המדינה למה שקרה בימים אלה. אבל זה היה רצונה, ואנחנו מקבלים עלינו את הדין, ואנחנו מחוץ לממשלה.

ברור שהממשלה הזאת בלעדיו איננה עוד אותה ממשלה שהיתה אחנו. הממשלה שאנחנו היינו שותפים בה בוודאי היתה טובה יותר, לפחות מבחינת אמיתות הציבור; היא ייצגה את רוב הציבור במדינה.

מר רפאל נכנס למשרד הדתות בתקופה קשה למדינה ולמשרד, וטוב לשמוע מפי חברים מה שמענו עכשיו על המשרד הזה, שלא היתה לו תדמית טובה ביותר בציבור. כי אנחנו הקדושים ראינו זאת מדי יום ביומי. כיום יש למשרד הדתות תדמית אחרת, ואין ספק שהאיש שעמד בראשו הוא שנתן את הטון ויצר את התדמית החושה, ומעשיו והצלחותיו יכולים להימדד רק כעבור תקופה מסויימת.

מר רפאל עזב באמצע העשייה, וחבל שנאלצנו להגייע למצב שהוא עושה הפסקה זמנית בעבודתו במשרד הדתות. אני מקווה ומאמין שזאת באמת הפסקה זמנית בלבד שבה מפד'ל איננה בממשלה ומר רפאל איננו שר הדתות. ואני מאמין שתקופה זו תהיה קצרה, עד למחרת הבחירות. בוודאי יש למר רפאל הרבה נושאים שלא הספיק לגמור במושב זה, ותהיה לו עוד הזדמנות לגמור אותם ולבסס את המשרד.

א. אבוחצירא:

היות והגענו למה שהגענו, ומר רפאל ואנחנו איננו בממשלה - אם היינו צריכים להחליט מי עדיף מבחינתנו לעמוד בראש המשרד, ההעדפה שלנו היתה ידועה, וגם המפד"ל וגם לחברים קרובים מר צדוק הוא האיש הטוב ביותר למילוי המקום - לא באופן קבוע.

משרד הדתות צריך לרעתנו להיות מנוהל ע"י מפלגה דתית, בשנים הקרובות בוודאי ע"י מר רפאל. היה לנו חלק בעצם העובדה שמר צדוק ולא אדם אחר עומד עכשיו בראש המשרד, ובצורה זאת ולא בצורה אחרת של ניהול. אף הבענו זאת ע"י הצבעתנו במליאה; מסופקני אם היינו מצביעים כפי שהצבענו אילו הוצע למשרד הדתות מועמד אחר. השר צדוק היה בשבילנו נימוק מספיק כדי לעזור לממשלה לבצע את השינוי הזה.

אני מאחל למר צדוק שימשיך לשמור על הפקודון, כפי שניהל את המשרד בהצלחה בתקופה הקצרה לפני כניסת מפד"ל לממשלה ולמשרד הדתות, ויחזיר לנו את המשרד בקרוב.

הי"ר י. ארידור:

משרד הדתות הוא אחד המשרדים הקשים ביותר לפעולה. מפני שכאן לא מספיקים חקציבים, לא מדיניות ולא יזמה, אלא צריך גם לקבל שיחוף פעולה מצד גורמים שאינם בתוך המשרד ושלא תמיד הם משתפים פעולה ביניהם. המלאכה קשה, ובוודאי קשה למלא אותה בלי משברים בתוך המשרד ומחוצה לו.

מר רפאל ניהל את דרכו של משרד הדתות בתחום זה על מי מנוחות, ולמרות הקשיים התקדמנו בתחומי הכשרות הארצית, בתחום סידורי קבורה, וצעדנו צעדים גם בכיוון של הסדר ענין ההונאה בכשרות - וחוסר ההתקדמות בענין זה בוודאי איננו תלוי בשר הדתות.

אם לומר בגלוי: שר הדתות היוצא הוא דמות שיש לה יריבים ותומכים; הוא שנוי בויכוח. אבל דבר אחד איננו שנוי בויכוח: כשרונותיו. ומכל הטענות ששמעתי נגד מר רפאל, לא שמעתי טענה אחת שהוא איננו מוכשר למלא את תפקידו כשר הדתות. ואת העובדה הזאת אני שמח לציין. הדבר בא לביטוי גם בהופעותיו של מר רפאל בוועדת הפנים ובשיחוף הפעולה שהיה מצידו עם הוועדה. הרושם שהשאיר עלינו לא היה שנוי במחלוקת. ואם הדברים לא נאמרו לו בשעתו בפניו - בוודאי הם נאמרו מאחורי גבו, ועכשיו אני אומר אותם בעונג גם בפניו. מבחינת זאת אין ספק שמשרד הדתות זכה לשר טוב.

ולשר הדתות הנכנס, שחזר לתפקידו: גם על כך אין ויכוח, שמר צדוק שניהל את המשרד בעבר - ניהל אותו כאילו לא היה גם שר המשפטים, כאילו היה שר הדתות בלבד. אני שמח לציין את העובדה הזאת, שבלי ספק יהיה לה המשך גם עכשיו. כי כשמר צדוק מקדיש את כוחותיו לענין כלשהו - נראה כאילו זה עניינו היחידי. מבחינה זאת זוכה משרד הדתות לממשיך טוב. והעובדה שחברים מכל הסייעות משמים את שר הדתות, שאיננו מיוצאי המפלגות הדתיות, מעידה שמר צדוק יודע מה לעשות ומה לא לעשות במשרד הדתות בתקופה זו שהוא עומד בראשו. ואני מקווה שבתקופה הקצרה שעוד נותרה לנו לכהן בוועדה הפנים בעודו כל יזמה ברובה של השר הנכנס. כי ייתכן שישיבה זו בעצם איננה רק ישיבת פרידה משר הדתות היוצא, אלא שזוהי מסיבת פרידה של השר היוצא והשר הנכנס מחברי ועדת הפנים של הכנסת התשיעית.

נרים אפוא כוס לכבוד שני השרים, היוצא והנכנס, לחייהם ולהצלחתם בתפקידם.

(חברי הוועדה מרימים כוס "לחיים").

י. רפאל:

הבוקר קיבלתי מכתב מהחשב של משרד ראש הממשלה, המודיע לי על זכויותי כשר פורש, ובו סיכם כמה זמן הייתי שר: שתי שנים, ארבעה חודשים ו-16 יום, וזה בשני המשכים, עם הפסקה באמצע. בזמן כזה ברור שאי-אפשר להספיק הרבה. היו לי כל מיני תכניות ורעיונות. אינני חושב שהשגתי הרבה, אם כי כמה דברים קידמתי, כמה דברים התחלתי וחשבתי שאולי אוכל לקדם. היה קשה מאד, גם מבחינה ארצי-קטיבית.

הדבר העיקרי שנתן לי קצת סיפוק היה שמטביב למשרד נתרכזו יהודים דתיים קצתה עו קצתה. זה הדבר היחידי שנתן לי סיפוק. הדבר בא לידי ביטוי גם בעבודה היומ-יומית, וגם בכמה ביטויים חיצוניים, מהחודשים הקיצוניים ביותר - שמצאו בית שהיה עד כה סגור בפניהם במשך שנים - עד לקונסרבטיבים והרפורמיים שגילו לפתע שיש עם מי לדבר. אינני אומר שהם באו על סיפוקם ושיכולתי לפתור להם כל מה שביקשו. אבל את הדברים הצודקים - והיו כאלה - שמצאתי יכולתי לפתור.

כשזימנתי פעם פגישה של ראשי ישיבות בגלל מצוקת הישיבות, ויעצרו לי במשרד לא לעשות זאת בגלל נסיון העבר - באו לפגישה ראשי ישיבות מהקיצונים ביותר ועד לראשי הישיבות המקצועיות, וישבו כולם יחד. לפתע פתאום הפך משרד הדתות לבית לכולם. הדבר בא לידי ביטוי גם במסיבה שערכתי לראש הממשלה כשהיה אורח שלנו. בא למסיבה אנשים מכל גוני הקשת של היהדות הדתית. הדבר הזה הוכיח לי שאפשר לפעול בצורה ממלכתית בתחום הדתי, דבר שרבים לא האמינו בו, אולי גם לא חברי, וזאת היתה כוונתי העיקרית. אני הייתי שליח של מפלגה בממשלה, אבל את התפקיד ראיתי כתפקיד ממלכתי, וצייסיתי כמיטב יכולתי למלא אותו בצורה ממלכתית.

זמן רב עוד אמנע מלדבר בפומבי על בעיות דת. אם איענש פעם ואצטרך שוב להיות שר - אינני רוצה להיות שר הדתות, מסיקולים אחרים. שלוש שנים הייתי סגן שר הדתות, ואומרים שגם שם ידעתי את הבעיות. אבל כשעזבתי את המשרד - שנים רבות לא דיברתי על בעיות בריאות. כך אני מקווה שיהיה גם לגבי בעיות הדת, אם כי הנושא הזה מובן שקרוב לי יותר, ויש יצענין זה בעיות קשות מאד. כל עוד הייתי שר לא יכולתי לדבר על הכל; והיות ולמדתי עניינים בתוקף היותי שר - אני גוזר על עצמי לעת עתה את השתיקה בהם.

בשתי ועדות בשארן שני חוקים של משרד הדתות. הייתי רוצה מאד ששר הדתות החדש יטפל בהם. אני בכלל אינני גורם משרד כלשהו כפקדון. שר הדתות הוא שר הדתות, וזה משרדו. אני מקווה שהוא יעשה הכל על מנת לקדם את שני החוקים הללו, שהושקע בהם עמל רב והם כבר עברו כמעט את כל התהנות: חוק הונאת כשרות, שהוא חוק צודק מאד, אם כי יש לו מתנגדים רבים מכל הצדדים וברור שאיננו פותר את כל הבעיות ויש להתנגדות על מה להישען, אבל החוק יספר את מצב הכשרות במדינת ישראל במידה ניכרת; החוק הנוגע לעובדי המועצות הדתיות, שהיתה לגביה הסכמה כללית ומשום-מה הוא מתעכב בוועדת העבודה.

יהיה מבנה הממשלה הבאה אשר יהיה, לדעתי דרוש משרד דתות במדינת ישראל. אני חושב ששר צדוק הוא שר טוב ומבין את הבעיות, מסור להן, ואני מודה לו גם על העבר. הוא שימש לי מאד בתקופה שהייתי שר, בכל פעם שנזקקתי לעצה - הוא היה אחד מאלה שביקשתי את עצתו, ותמיד נתן לי עצה טובה. ואני בטוח שהוא יעשה הכל שהמשרד יעלה ויתפתח בכיוון שהשתדלתי לכווננו בתקופה שהייתי בו.

אני מודה לכם על המלים הטובות.
בתקופה זו יש ערך גם למלים טובות.

שר הדתות ח. י. צדוק:

כששמעתי את ח"כ אבוהצירא נזכרתי באירוע מסויים מלפני שנים: נזדמנתי לניו-יורק כשהיו להנהלה הציונית שני יושבי-ראש: נחום גולדמן שישב בניו-יורק, וברל לוקר שישב בירושלים. וברל לוקר הגיע לביקור בניו-יורק. ערך לו גולדמן קבלת פנים, שבה אמר: אני לא אוהב שותפות ליושבות-ראש. אבל אם נגזר שיהיה *co-chairman* - אינני יכול לתאר לי טוב יותר מן האדון לוקר. דבריו היו בערך ברוח זו, ואני מעריך אותם.

בין ח"כ בארי וביני התפתחו במשך תקופת כהונתה של הכנסת הזאת יחסים קרובים והדוקים. אחד הביטויים שלהם הוא מספר השאלות שהוא ממטיר עלי בתפקידי כשר המשפטים. ואני מקווה שהוא לא ירחיב עכשיו את ההידוק הזה גם על תפקידי הנוסף.

יותר ויותר אני נוכח לדעת שמשרד הדתות הוא משרד מן החשובים במדינת ישראל. חשיבותו איננה מתבטאת בתקציבים, אם כי גם בעניין זה לא טמן השר רפאל את ידו בצלחת והשיג הישגים חשובים מאד. אבל חשיבותו היא בשני דברים: במרכזיות הדת בחיי העם היהודי, ובעובדה שזהו משרד דתות, לא רק של הדת היהודית, במדינה בעלת רגישויות דתיות בינלאומיות.

דובר על פקדון. אני חושב שכל משרד בידי כל שר הוא פקדון. זה לא נכס שלו; הוא נמסר לו ע"י המדינה והציבור כפקדון, והוא לא חייב להחזירו לקודמו או למי שיבוא אחריו, אלא זהו פקדון מטעם המדינה והציבור. במידה מסויימת הייתי יכול לומר שאני מקבל בחזרה משרד שהפקדתי כפקדון בידי מר רפאל לפני למעלה משנתיים. אני מקבל משרד דתות לאין שיעור טוב יותר מן המשרד שבו כיהנתי לפני שנתיים. ידעתי זאת לפני שנפל בגורלי לחזור ולהיות שר הדתות, ואני נוכח בזה גם בתקופה הקצרה מאז נכנסתי לתפקידי. עניינים רבים קודמו, ואני רוצה להמשיך בדרך הזאת, כשבדעתי לתת את הדעת בתקופה הקצרה עד להקמת הממשלה החדשה בעיקר על קידום תחום אחד: תחום מערכת בתי-הדין הרבניים, שבו אני רוצה לרכז את תשומת לבי. מפני שאני משוכנע שאם קיימת סכנה למערכת הזאת, הריהי קיימת רק מתוך-תוכה עצמה, שאין בה הערכה מספקת שזוהי מערכת שנועדה לשרת את הציבור היהודי כולו, כמות שהוא, על כל גווניו.

רק הנוקר נזדמן לי, בפגישה עם נציגי היהדות הרפורמית, להווכח באותה פתיחות ונכונות להאזין, אם כי לא תמיד להיענות, שמר רפאל דיבר עליה. ואני גם יודע את ההבנה שהוא גילה לצרכים הלגיטימיים של עדות דתיות לא-יהודיות בארץ.

במישור האישי אני יכול לומר שנוסף למוצא הגליצאי החסידי המשותף של שנינו, ונוסף לשכנות הפיסית בישיבות הממשלה, במשך התקופה הזאת של כהונה משותפת בממשלה נוכחתי שוב ושוב שמר רפאל הוא איש בעל השכלה יהודית וכללית רחבה, איש בעל תבונה ומתינות ושיקול-דעת, הוא איש החברות הטובה ושיחוף הפעולה.

כל אחד מאתנו צריך מראש להיות מוכן בחיים הפוליטיים לתהפוכות שונות. לפני 11 שנה הייתי חבר בממשלה, ואחרי זמן מה חולתי להיות חבר בממשלה. זהו חלק מן האופי של החיים הפוליטיים. מי שאיננו מוכן לכך - מוטב שיחפש לעצמו מראש פרנסה אחרת ועיסוק אחר. לי אין כל הספק שבמר רפאל יש הרבה מאד מהכשרון *to survive*, לצאת ממצבים קשים כשהוא חי וחוסס וידו על העליונה. ואני בטוח שכך יהיה גם במצבים הקשים שאליהם הוא נקלע עכשיו. ואני מאחל לו כל טוב.

היו"ר י. ארידור: אני מאחל הצלחה לשני השרים. תודה רבה.